

RAZUMEVANJE RETORIČNIH FIGUR SKOZI MULTIMODALNO BRANJE SLIKANIC

DRAGICA HARAMIJA,^{1,2} JANJA BATIČ¹

¹ Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta in, Maribor, Slovenija

dragica.haramija@um.si, janja.batic@um.si

² Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija

dragica.haramija@um.si

Prispevek osvetljuje pomen multimodalnosti in upoštevanje različnih kodov sporočanja za sestavljanje pomenov pri leposlovnih (in informativnih) bralnih gradivih. Pri multimodalnosti gre za različne kode sporočanja (jezikovni, vizualni, prostorski, gestualni, zvočni kod itd.) in kako so ti povezani v enem mediju, npr. v knjigi; za razliko od multimedialnosti, kjer gre za preplet različnih medijev in njihovih specifik. Kode sporočanja lahko razvrstimo glede na čutilo, s katerim sprejemamo informacije v povezavi z različnimi področji umetnosti. V vseh multimodalnih analizah leposlovja se kaže, da ilustracije vplivajo na razumevanje zgodbe in (vsaj delno) spreminjajo ali natančneje predstavljajo temeljne morfološke lastnosti besedil: književni čas, književni prostor, literarne like ipd. Teoretična izhodišča o multimodalnosti in razumevanju metafor smo na podlagi slikanice Levija Pinfolda *Črni pes* (original 2011, prevod 2013) empirično preizkusili s študenti razrednega pouka.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.ff.1.2025.7](https://doi.org/10.18690/um.ff.1.2025.7)

ISBN

978-961-286-944-1

Ključne besede:

multimodalnost,
kodi sporočanja,
slikanica,
retorične figure,
Črni pes

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.1.2025.7](https://doi.org/10.18690/um.ff.1.2025.7)

ISBN
978-961-286-944-1

Keywords:
multimodality,
modes of communication,
picture book,
retorične figure,
Black Dog

UNDERSTANDING RHETORICAL FIGURES THROUGH MULTIMODAL PICTURE BOOK READING

DRAGICA HARAMIJA,^{1,2} JANJA BATIČ¹

¹ University of Maribor, Faculty of Education, Maribor, Slovenia
dragica.haramija@um.si, janja.batic@um.si

² University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
dragica.haramija@um.si

The paper sheds light on the importance of multimodality and considering different codes of communication for constructing meanings with literary and informative reading material. Multimodality is about different codes of communication (linguistic, visual, spatial, gestural, auditory, etc.) and how these are connected in a single medium, e.g. a book. This differs from multimediality, which is an interweaving of different media and their specifics. Codes of communication can be classified according to the senses through which we receive information related to various forms of art. All multimodal analyses of fiction show that illustrations influence the understanding of a story and that it (at least partially) changes or more precisely presents the fundamental morphological characteristics of the texts: the literary time, literary space, literary characters, etc. The theoretical background on multimodality and the understanding of metaphors was empirically tested on students of elementary education with Levi Pinfold's picture book *The Black Dog* (2011).

1 Uvod

V prispevku utemeljujemo multimodalnost in retorične figure skozi slikaniško gradivo ter predstavljamo raziskavo, kako vplivata razumevanje multimodalnosti, to je sestavljanje in prepletanje različnih kodov sporočanja, in retoričnih figur, v njej zlasti ločevanje dobesednih od prenesenih pomenov, na celostno branje slikanic.

1.1 Multimodalnost

Značilnost multimodalnih besedil je sopostavljanje različnih kodov sporočanja v enovito celoto znotraj enega medija, npr. v videoposnetku, filmu, slikanici itd. Multimodalno pismenost torej utemeljujemo kot sposobnost branja in interpretiranja multimodalnih besedil.

Posamezni kodi, npr. jezikovni, vizualni, prostorski, gestualni, zvočni kod, v multimodalnem besedilu skupaj ustvarjajo nov pomen (Jewitt, 2008). Običajno se informacije iz različnih kodov ne podvajajo, ampak se dopolnjujejo. Kress (2010) na primeru znaka, ki prikazuje dostop do parkirišča trgovine, izpostavi, da slika pokaže tisto, kar bi nam vzelo preveč časa za branje, besedilo pa poimenuje tisto informacijo, ki jo je pretežko pokazati s sliko. Vsak kod sporočanja ima namreč neko svojo prednost, npr. s sliko lahko bolj neposredno podamo informacijo o prostoru kot bi to naredili z besednim opisom. Kode sporočanja lahko razvrstimo glede na čutilo, s katerim sprejemamo informacije v povezavi z različnimi področji umetnosti. Gibbons in Whiteley (2018) govorita o vidu, sluhu in tipu, v ta sistem pa lahko dodamo še voh (Haramija in Batič 2020). Vid se povezuje s književnostjo, likovno in gledališko umetnostjo (dramsko gledališče, lutkovno gledališče, balet in druga plesna ustvarjalnost), filmom in arhitekturo. Primeri kodov pa so slikovni znaki, grafološki poudarki, barva, postavitev in sestava besedila, pisni znaki, numerični znaki, geste, svetloba/senca, note itd. Sluh se povezuje z zvočno knjigo, glasnim branjem knjige, gledališko umetnostjo (dramsko gledališče, lutkovno gledališče; tudi operna predstava), glasbo (vse zvrsti), radijsko igro in filmom. Primeri kodov pa so govorni znaki (glasovi, besede), glasba (vključno z zvočnimi posnetki), šumi, tišina. Tip se povezuje s knjigami, napisanimi v brajici, tridimenzionalnimi ilustracijami (tudi knjige z dodanimi elementi, ki ponazarjajo teksturo). Primeri kodov pa so tekstura, kinestetično gibanje in dotik. Voh se povezuje s knjigami z dodanimi vonjavami, ki se sprožijo npr. ob drgnjenju, gledališke ali filmske predstave z dodanimi vonjavami, pri čemer so kodi sporočanja različni vonji.

Kress (2010) govori o socialni semiotiki in ugotavlja, da na interpretacijo multimodalnega besedila pomembno vplivajo kulturno, družbeno in zgodovinsko ozadje tistega, ki multimodalno besedilo interpretira. Pomen ni neločljivo povezan z znakom, ampak se oblikuje z njegovo uporabo. Posledica tega je, da lahko ima isti znak v različnih kontekstih različne pomena (Kress, 2010). Multimodalna pismenost je povezana tudi z vizualno pismenostjo, saj večina multimodalnih besedil vsebuje vizualni kod sporočanja. Jewitt in Oyama (2001) princip socialne semiotike aplicirata tudi na področje razbiranja pomenov iz vizualnih gradiv. Jewitt in Oyama (2001) ugotavljata, da lahko slike usvajajo določen odnos med gledalcem in vsebino v sliki, ter govorita o stiku, razdalji in zornem kotu. Stik se nanaša na to, kako podoba človeka v sliki vzpostavi odnos do gledalca (upodobljena oseba zre neposredno v gledalca, obrazna mimika, geste nagovarjajo gledalca na točno določen način in lahko vzbujajo različna čustvena stanja). Razdalja se nanaša na fokus in s tem je povezan tudi odziv gledalca na podobo (drugačen pomen se ustvarja, če so osebe na sliki upodobljene približano, pri čemer vidimo njihova čustvena stanja, ali pa jih opazujemo od daleč). Na doživljanje pomena vpliva tudi zorni kot: če je oseba upodobljena na način, da jo opazujemo od spodaj navzgor, to simbolično govori o njeni superiornosti nad gledalcem, če pa je upodobljena v isti očesni ravnini, to govori o simbolni enakosti (Jewitt in Oyama 2001).

Slikanice uvrščamo med multimodalna besedila, saj vsebujejo najmanj dva različna koda sporočanja. Serafini (2014) slikanice uvršča med t.i. multimodalne celote in govori o besedilu, vizualni podobi (fotografije, risbe, slike, grafi, tabele) in oblikovanju (robovi, tipografija, drugi grafični elementi). V izobraževalnem procesu branje slikanic pomeni hkrati razvijanje multimodalne pismenosti. Serafini (2014) je oblikoval ogrodje, s pomočjo katerega učitelji pomagajo učencem pri delu z multimodalnim besedilom, in sicer govori o treh stopnjah. Prva stopnja je izpostavljanje gradivu in je namenjena temu, da si učenci ogledajo veliko različnih multimodalnih besedil oz. celot, kot jih imenuje Serafini. Naslednja stopnja je namenjena raziskovanju posameznih elementov multimodalnega besedila ter predvsem spoznavanje ustreznega besedišča, ki bo učencem pomagalo pri analizi besedila, vizualnega gradiva (ilustracij) in elementov oblikovanja. Zadnja stopnja je namenjena temu, da učenci s pomočjo učitelja (pomoč se nanaša predvsem na uporabo manj poznanih orodij) oblikujejo svoje multimodalno besedilo z upoštevanjem elementov, ki so jih spoznali.

1.2 Retorične figure

Culler (2008: 88) poudarja, da temelji literatura na retoričnih figurah, zlasti na metafori in metonimiji, po drugi strani pa tudi na literarnih žanrih. Slednji namreč s podobnostmi (npr. detektivka, ljubezenski roman, lirski pesem) usmerjajo pozornost bralca. Oboje – (ne)razumevanje retoričnih figur in (ne)razumevanje vrstno-žanrskih značilnosti besedila se je v empiričnem delu pokazalo kot izjemno pomembno. Tone Smolej in Matej Hriberšek (2006) navajata štiri vrste retoričnih figur: figure dodajanja, figure odzemanja, figure premeščanja ter figure zamenjave (tropi).¹ Med slednjimi je izstopajoča metafora, za katero s stališča filozofije piše Kante (1998: 13, 34) da:

Pravi problem metafore ni toliko v tem, da odgovorimo na vprašanje: »Kaj je metafora?«, temveč bolj v tem, da odgovorimo na vprašanje: »Kaj je dobesedni pomen?« /.../ Velja poudariti, da za Gricea metafora ni zadeva jezika, kakor je mislila tradicionalna teorija, temveč misli. Tako je dal ponovno veljavo Richardsovi misli, da metafora ni besedna zadeva, premikanje in premeščanje besed, temveč sposojanje in občevanje med mislimi, prenos med konteksti /.../.

Tudi Jožica Čeh Steger predstavlja različne interakcijske in kognitivne teorije metafore, pri čemer omenja metaforo kot pojmovno figuro in ne kot jezikovni pojav: »Kognitivna teorija metafore pravi, da so metafore del splošnega konceptualnega aparata neke kulture, v njih prihaja do delne preslikave osnovne strukture izvornega konceptualnega področja na ciljno področje.« (Čeh Steger 2005: 83)

2 Metoda

2.1 Namen raziskave in raziskovalna vprašanja

Slikanica je multimodalno delo, ki zahteva obvladanje multimodalnega branja, in sicer razbiranje sporočila iz literarnega in likovnega dela ter iz zaznane interakcije med obema kodoma sporočanja.

---

¹ Pozneje Smolej (2008) predstavi zgodovinski pregled teoretičnih izhodišč o retoričnih figurah, kjer zlasti izpostavi nedoslednosti obravnavane terminologije pri Silvi Trdina, Matjažu Kmeclu in Janku Kosu.

Namen raziskave je ugotoviti, kako študentje interpretirajo izbrano multimodalno besedilo, in sicer:

- Katere morfološke elemente vključujejo v interpretacijo slikanice?
- Katere retorične figure vključujejo v interpretacijo slikanice?
- Ali v interpretacijo slikanice vključujejo likovni del slikanice?
- Kaj jih v izbrani slikanici najbolj navduši?
- Kako študentje razumejo slikanico?

Pri tem sta bila uporabljena dva pristopa, ki izhajata iz poetike in hermenevtike. Poetika temelji na jezikoslovju, pri čemer »pomene jemlje kot tisto, kar je treba razložiti, in poskuša ugotoviti, kako je to mogoči. Druga pa začne z oblikami in raziskuje njihove možne interpretacije, da bi nam povedala, kaj v resnici pomenijo« (Culler 2008: 75).

2.2 Opis vzorca

Vzorec je bil priložnostni, v raziskavo smo vključili študente tretjega letnika, smer razredni pouk, ki so v študijskem letu 2022/23 obiskovali obvezni predmet Mladinska književnost. Vključenih je bilo 49 študentk in 6 študentov (n=55).

2.3 Potek zbiranja in obdelava podatkov

Študentje razrednega pouka so v sklopu vaj pri predmetu Mladinska književnost prebrali avtorsko slikanico Levija Pinfolda *Črni pes*. Vaje so potekale zaporedno v štirih skupinah in v vseh skupinah je delo potekalo na enak način: najprej je profesorica slikanico glasno prebrana, ob tem je asistentka kazala ilustracije. Nato je vsak študent (izjemoma dva študenta) dobil izvod slikanice, ki jo je bral in opazoval samostojno, v svojem tempu. Hkrati so dobili študentje vprašalnik v orodju 1ka, kjer so odgovarjali na vprašanja. Za branje in odgovore so imeli dve uri časa.

Oblikovali smo vprašalnik s štirimi odprtimi vprašanji, ki so se nanašala na interpretacijo slikanice in odnos študentov do slikanice.

Podatke smo obdelali kvalitativno, in sicer smo določili kode, ki smo jih združevali v kategorije (tabela 1). Sledila je tudi kvantitativna obdelava podatkov na ravni deskriptivne statistike (frekvenčna distribucija odgovorov).

Tabela 1: Primer kodiranja

Kategorija	Kodi
Tema	spoprijemanje z lastnimi strahovi, soočanje s strahovi, pogum, strah, ki ga mora posameznik premagat
Retorične figure	metafora, simbol, komparacija, paralelizem
Oblikovni odnos	majhne ilustracije v kvadratih, odlomek in pripadajoča ilustracija, razmerje med besedilom in ilustracijo

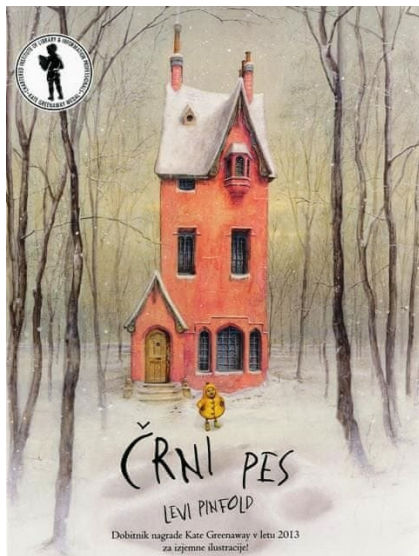
Vir: lastni vir

Kljub težavnosti opredelitve retoričnih figur, in še posebej metafor (kakor je nakazano v poglavju 1.2), ki nikakor ni enoznačna, je bilo treba za nadaljnjo obravnavo izbranega besedila in analize empiričnih podatkov v raziskavi vzpostaviti sistem vrednotenja izpolnjenih vprašalnikov. Glede na to, da smo raziskavo opravili na vzorcu študentov razrednega pouka, je bilo treba upoštevati njihovo poznavanje retoričnih figur, pridobljeno iz predhodnih let šolanja (zaključen gimnazijski program, opravljena matura, na fakulteti predmet Splošna književnost). Pri jezikovnem kodu multimodalne analize smo izpisali metafore, personifikacije, komparacije, stalna rekla (fraze) simbole (tudi alegorije); metonimije, oksimoron, sinestezijo, katahrezo. Dobljene rezultate smo primerjali z dosežki študentov.

3 Rezultati

Črni pes je avtorska slikanica ilustratorja in pisatelja Levija Pinfolda, prepoznavnega predvsem po ilustracijah serije J. K. Rowling o Harryju Potterju. Izbrana slikanica je v angleškem originalu z naslovom *Black dog* izšla leta 2011, avtor pa je leta 2013 zanj prejel Kate Greenaway medal² za izjemne ilustracije. V slovenščino sta delo prevedla Mateja Črv Sužnik in Miha Sužniki, slikanica je izšla leta 2013 pri založbi Zala.

² »Nagrada Kate Greenaway je britanska literarna nagrada, ki vsako leto nagradi izjemne ilustracije v knjigah za otroke. Ilustratorju jo podeljuje Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP). Nominirane knjige morajo biti prvič objavljene v Združenem kraljestvu v preteklem šolskem letu (od septembra do avgusta), z morebitnim besedilom v angleškem jeziku.« https://en.wikipedia.org/wiki/Kate_Greenaway_Medal

Slika 1: Naslovnica izbrane slikanice

Vir: založba Zala

3.1 Analiza slikanice

Slikanico *Črni pes* smo izbrali zato, ker gre za odlično delo (tabela 2), hkrati pa smo pri izboru upoštevali primernost vsebine glede na starostno stopnjo otrok in njihov razvoj bralne pismenosti. Bodoči učitelji razrednega pouka, ki bodo brali in opazovali slikanice z učenci 1. vzgojno-izobraževalnega obdobja OŠ, morajo razumeti mehanizme multimodalnosti. Ob tem smo presojali slikanico tudi s stališča gradnikov bralne pismenosti, zlasti gradnike razumevanje koncepta bralnega gradiva, besedišče, razumevanje prebranega, odziv na prebrano, kritično branje in motiviranost za branje. Pri metafori je pomemben tudi kontekst, zato smo načrtno izbrali slikanico, ki je kakovostna, prepoznavna, a ni iz istega kulturnega okolja, kakor so anketirani študentje.

Besedilo sodi v kratko realistično prozo, saj je zgodba izrazito enodimenzionalna: družina Korajža živi v realnem svetu, celotna zgodba se dogaja v realnem prostoru: družinska hiša, gozd, zamrznjeni ribnik, otroško igrišče, družinska hiša. Pripovedni lok se začne in konča v isti točki, le da je vzdušje v družini popolnoma drugačno: najprej so člani družine vznemirjeni zaradi velikega črnega psa (hiperbola in komparacije), na koncu so razneženi nad prijaznim kužkom. Vsak član družine

Korajža s pretiravanjem dodaja zastrašujoče vzdušje, ker se bojijo psa (Korajža : črni pes – oksimoron). V njihovih očeh postaja pes vse večji – najprej je velik kot tigar, nato kot slon, nato kot tiranozaver, na koncu ga Jaka primerja z Velikim ptičem.³ Samo najmlajša Korajža, ki ji je ime Mala (in ima plašček v barvi Velikega ptiča), se psa ne boji. Mala je potrditev pregovora, da ima strah velike oči, kar je prikazano na ilustraciji in v besedilu na šesti dvojni strani. Dogajalni prostor je podrejen vzdušju: najprej temen gozd, ki je nasprotje otroškega igrišča, sklepno dogajanje je postavljeno v domačo hišo, v varno družinsko okolje. Nič se ni spremenilo – niti liki, niti velikostna razmerja – le zorni kot: Mala, ki se psa ne boji (ali pa se ne zaveda nevarnosti) se psu prikupi in ta je (oz. postane) povsem krotek. Temeljni motiv zgodbe je pretiravanje, ki situacijo s strahom samo poslabša (pravzaprav gre za natolcevanje), na drugi strani pa je neustrašnost majhne deklice, ki z zaupljivostjo do psa strahu sploh ne čuti. Mala pokaže družini, da je pes povsem neškodljiv, zaradi njenih (pogumnih) dejanj se tudi družina na koncu otrese strahu.

Tabela 2: Besedilo in ilustracije v slikanici *Črni pes*

	BESEDILO	ILUSTRACIJE
1	<p>Oče Korajža zagleda skozi okno črnega psa. Takoj pokliče policijo, a mu policist pravi, naj pač ne hodi iz hiše.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – oksimoron: družina se piše Korajža, – hiperbola: V začetni povedi je omenjeno, da je družino obiskal črn pes; ko oče kliče na policijo, pove, da je pes velik kot tigar (komparacija). 	<p>Besedilo je umeščemo med šest manjših tonskih ilustracij (sepia) na levi strani. Ponujajo pogled na psa pred hišo pogled na človeka pri oknu, očeta s telefonom, Malo na kolesu in mački.</p> <p>Velika barvna ilustracija na drugi strani pokaže zanimiv pogled na očeta, ko zagleda psa. Na tej ilustraciji psa ne vidimo, vidimo le očetovo reakcijo nanj. Prav tako je upodobljena Mala, ki sedi na okenski polici.</p>
2	<p>Naslednja vstane gospa Korajža, zagleda psa in pokliče moža. Ker se psa oba bojita, mož predlaga, da bi ugasnila luči, tako ju pes ne bo videl.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – hiperbola: gospa Korajža reče, da je pes velik kot slon (komparacija) – opazno stopnjevanje. 	<p>Zasnova se ponovi kot na prvi dvostranski postavitvi. V šestih ilustracijah vidimo dogajanje, in sicer psa pred hišo (je že večji kot na prvi upodobitvi), mamo s čajnikom itd. Na veliki barvni ilustraciji vidimo mamo, ki gleda skozi okno in ji z rok pade lonček čaja. Za njo se po stopnicah spušča oče, ki drži v rokah Malo.</p>

³ Veliki ptič je živorumena lutka, ki je eden od glavnih likov v izobraževalni otroški oddaji *Sesamova ulica* (*Sesame Street*), in je visoka 249 centimetrov (eight-foot-two-inch-tall). Oddaja je v ZDA na sporedu od leta 1969 in je ena najdlje predvajanih serij na svetu (predvajana v več kot 140 državah); ocenjujejo, da jo v predšolskem obdobju gleda 95 % ameriških otrok. Veliki ptič je leta 1985 dobil svojo zvezdo na pločniku Walk of Fame (Hollywood). Gre za popularno ameriško franšizo, več na <https://pbskids.org/sesame/>.

	BESEDILO	ILUSTRACIJE
3	<p>Naslednja vstane hči Katja Korajža; starša vpraša, če sta opazila psa. Predlaga, da zagrnejo zavese, da jih pes ne bi mogel videti.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – hiperbola: Katja reče, da je pes velik kot tiranozaver. 	<p>Zasnova se ponovi kot na prvi in drugi dvostranski postavitvi. Pes v majhni ilustraciji je že do strehe hiše. Na veliki barvni ilustraciji je upodobljena Katja Korajža, ki si v kopalnici umiva zobe. Večino površine kopalniškega okna zapolni oko črnega psa, ki gleda v kopalnico. Kaja pa vidi odsev očesa v zrcalu.</p>
4	<p>Četrti vstane Jaka Korajža; družini predlaga, da bi se skrili pod odejo, da jih pes ne bi opazil.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – hiperbola: Jaka reče, da je pes velik kot Veliki ptič (Katja ne ve, kdo je Veliki ptič). 	<p>Zasnova je enaka kot na predhodnih postavitvah. Pes je velik kot hiša. Na manjših ilustracijah je tudi prizor prestrašene družine (starši in Katja bežijo) in mirne Male. Na veliki barvni ilustraciji je prikazana Jakova soba. Skozi okno vidimo le črno dlako.</p>
5	<p>Nazadnje vstane najmlajša članica družine Korajža, kličejo jo Mala. Člani družine jo šepetaje opozorijo na črnega psa. Mala odpre vhodna vrata, članom družine pa pove, da so neumni, ker se pod odejo skrivajo pred psom.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – paralelizem: vsak član družine izreče Mali opozorilo pred črnim psom. 	<p>Zasnova je enaka kot v predhodnih postavitvah. Na levi strani v majhnih ilustracijah opazujemo kako se pogumna Mala obleče v zimsko opremo. Velika barvna ilustracija pa je približan pogled na prizor iz naslovnice, in sicer Mala Korajža stoji pred vhodom, družina pa jo opazuje.</p>
6	<p>Mala si ogleda psa in ugotovi, da je res velik. Pes je prhnil v Malo in jo ovohal.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – metonimija: prhniti in ovohati. 	<p>Dvostranska barvna ilustracija, na kateri je glava in prednje šape velikega črnega psa in Mala v rumenem plaščku. Pes jo radovedno opazuje.</p>
7	<p>Mala reče psu, da jo bo moral ujeti, če jo hoče pojesti. Deklica teče skozi temen (strašljiv) gozd. Pes gre za deklico, ta zapoje dvovrstičnico: »Prevelik si, da bi za mano se podil./ Če zmanjšaš se, lahko me boš lovil.«</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – metafora: mračna drevesa, kar pomeni nekaj strašljivega, – verza, ki delujeta kot čarne besede: pes se manjša. 	<p>Barvna ilustracija je postavljena čez dve strani in prikazuje črnega psa, ki sledi Mali. Mala se vabeče obrača k psu. Ilustracija zavzame dve tretjini zgodnjega dela formata, pod ilustracijo je postavljeno besedilo. Skrajno levo se nahaja majhna ilustracija (sepija), ki prikazuje pogled na psa med drevesi (pogled od zgoraj navzdol).</p>
8	<p>Mala hiti proti zamrznjenemu ribniku, zapoje dvovrstičnico, pes ji sledi.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – verza, ki delujeta kot čarne besede: pes izgubi težo. 	<p>Postavitev ilustracij je identična predhodnima stranema. Pes se poskuša splaziti skozi most, mala pa nadaljuje pot naprej (v vseh upodobitvah teka s psom je upodobljena v desnem delu formata, njena postavitev izrazito poudarja gibanje naprej).</p>

	BESEDILO	ILUSTRACIJE
9	<p>Mala pohiti čez otroško igrišče, zapoje pesem, pes ji sledi.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – verza, ki delujeta kot čarne besede: pes še naprej izgublja težo, – otroško igrišče je simbol za igrivost – dokaz, da se Mala psa ne boji. 	<p>Postavitev je enaka predhodni, pes se vleče iz ozke cevi tobogana na igrišču. Tobogani imajo oblike slonov, cevi pa so njihovi rilci (takšnega slona opazimo v obliki igrače na tleh Jakove sobe). Mala stoji na vrtiljaku, roke ima naslonjene na lica, da bi ustvarila še glasnejši zvok in usta odprta.</p>
10	<p>Mala je prišla nazaj do domače hiše, vstopila je kar skozi lino za mačke, črni pes ji je sledil.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – litota: Mala je bila majhna, a zdaj je bil majhen tudi pes. 	<p>Postavitev ilustracij je takšna kot v prvih petih postavitvah. Na levi strani v manjših ilustracijah opazujemo, kako se Mala prebija domov in smukne skozi lino za mačke. Na desni strani je velika barvna ilustracija s približanim pogledom na zadnja vrata. Vidimo še zadnji del črnega psa, ki smukne skozi lino.</p>
11	<p>Mala je psa pokrila s skledo, takrat so se člani družine prikazali izpod odeje. Nato je Mala dvignila skledo.</p> <p>Retorične figure:</p> <p>Pojavi se ponovitev istih glagolov, kakor jih izgovorijo družinski člani ob opozorilu, kaj vse bo pes naredil Mali (snedel, pojedel, pohrustal).</p>	<p>Postavitev je enaka predhodni. Na levi strani opazujemo na majhnih ilustracijah, kako Mala pokrije psa s skledo, ko se ta prebije skozi lino v hišo. Vidimo tudi družino, ki je pripravljena na boj (pokriti s posodami, lijakom in oboroženi z gospodinjskimi pripomočki). Na veliki barvni ilustraciji na desni strani pa je pogled na malo s psom, ki stoji pred prestrašeno družino. Družina je iz pohištva zgradila obrambni zid, izza katerega sedaj opazuje Malo in psa.</p>
12	<p>Družinski člani ugotovijo, da pes sploh ni tako grozen in velik, kakor se jim je zdelo takoj zjutraj: »Zelo si pogumna, da si se spoprijela z nečim tako velikim in groznim,« je rekla gospa Korajža.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – črni pes kot simbol nečesa strašnega, – grozno in veliko, oboje pa je lahko metafora za katerekoli strahove, ki jih ima človek. 	<p>Dvostranska barvna ilustracija zavzame dve tretjini strani. Pod njo je besedilo (in kot v enakih postavitvah tudi ena manjša tonska ilustracija). Upodobljen je pogled na prostor, ki je v levem delu še vedno razmetan (miza služi kot obrambni zid). Na desni strani ilustracije je upodobljena družina, ki z zanimanjem opazuje, kako črni pes liže krožnik. Svetloba prihaja iz skrajno desne, od kamina, ki je le delno upodobljen.</p>
13	<p>Mala je šla sedet h kaminu, pes pa ji je sledil.</p> <p>Retorične figure:</p> <ul style="list-style-type: none"> – metaforično ime: Mala Korajža, pogumna deklica – pes je sledil Mali – navezanost psa na deklico. 	<p>Dve majhni tonski ilustraciji. Na prvi Mala objema psa, na drugi je upodobljena družina Korajža (postavljeni so kot bi bili slikani za v album).</p>

Slikanica skozi poimenovanja (družina Korajža, deklica Mala kot najmlajša in najmanjša članica družine), barvo (črn pes, mračna drevesa), velikostna razmerja (Mala – velik pes), metafore, zlasti stopnjevanja (najprej hiperbola, nato litota) slika prav posebno vzdušje.

Med figurami se v izbranem delu kažejo:

- ogovorne figure: eksklamacija – ko posamezni član družine Korajža prvič zagleda črnega psa; dialogizem – ko člani družine Malo svarijo pred črnim psom;
- logične figure na ravni besede, stavka, zgodbe: paralelizem, ta se kaže ob rabi istih glagolov za grozo na začetku (pri opozorilu Mali naj ne hodi ven) in na koncu, ko družin ugotovi, da pes ni nevaren; posebej pomemben pa je klimaks, in sicer najprej hiperbola (pretiravanje: pes je velik kot tiger, kot dinozaver, kot Veliki ptič) in nato litota (z verzi kot nekakšnimi zagovori, ki psa »pomanjšajo«, v resnici pa se ga Mala vedno manj boji).

Med tropi je opazna komparacija, sem sodijo zgoraj navedene hiperbole in litote. Metonimija se pojavi na tisti strani slikanice, ko Mala prvič zagleda psa, ta pa je prhnil vanjo in jo ovohal. Pridevniški metafori: črni pes in mračna drevesa. Naslov črni pes je sestavljen iz dveh simbolov: črne barve in psa: črna kot barva žalovanja je mrzla in negativna (Chevalier in Gheerbrant, 1993: 90–93), pes je po simboliki verstev povezan s smrtjo (Chevalier in Gheerbrant, 1993: 444–448); naslov torej nakazuje nekaj slabega, neznanega, tujega, celo tragičnega.

Za zgodbo je pomemben oksimoron, saj se družina piše Korajža, kar kaže na pogum, v bistvu pa so vsi, razen Male, strahopetni. Čeprav se s slikanico ne ukvarjamo v prevajalskem smislu (in ne primerjamo prevoda z originalom), je treba naglasiti, da se v originalu družina piše Hope (Upanje). Očitno sta prevajalca iskala prevod priimka, ki bi imel v slovenščini pomen in bi vsaj približno odseval vedenje družinskih članov. S prevodom priimka v Korajža se spremeni pomen razumevanja celotnega besedila, ker družinski člani ne upajo, da se bo vse dobro izteklo, temveč se z oksimoronom vzpostavi pravzaprav ironičen odnos med priimkom in vedenjem družinskih članov, ki so skrajno plašni in nagnjeni k pretiravanju.

Parabesedilo slikanice sestavlja ilustrirana naslovnica, ki se nadaljuje na hrbtno stran, vezni listi (sprednji vsebujejo notranjo naslovnico). Ilustrator v parabesedilu postavi prizorišče, in sicer visoko svetlo rdečo hišo sredi zasneženega gozda. Vzdušje je zimsko in nekoliko mistično. Na naslovnici je pred hišo postavljena deklita v rumenem plaščku (Mala), vrata so priprta in skozi špranjo vidimo prestrašene družinske člane. Pred deklito lahko opazimo odtis ogromne tace/šape v snegu. Notranja naslovnica je ponovitev naslovnice, le da deklite ni več, je pa v snegu polno majhnih odtisov tačk. Na zadnjih veznih listih je prizorišče enako (zasneženi gozd), ni pa več hiše, sledi tačk vodijo globoko v gozd.

Ilustracije so majhne in v barvi sepije ter velike in bogato kolorirane. Majhne ilustracije prikazujejo različne poglede (od zunaj ali od znotraj) in dogodke. Velike ilustracije so bogato kolorirane, prikazujejo številne podrobnosti in vsebujejo tudi intraikonično besedilo (npr. »Veliki ptič« ob otroški risbi na kuhinjskih elementih, »Hush« na radiu, »Royal« na pisalnem stroju. Ilustracije zelo podrobno prikažejo literarne like in prostor. Liki so zelo podrobno izgrajeni, dobro prikazujejo čustvena stanja in razpoloženje. Oprema interierja, predmeti v prostoru igrače ipd. nakazujejo pretekli čas. Dogajanje torej je postavljeno v zimsko jutro v preteklosti. Tipografija v slikanici se sklada s celoto. Vsaka prva črka prve besede na strani je večja, nekatere besede v besedilu pa so napisane z velikimi tiskanimi črkami.

Vsebinski odnos med besedilom in ilustracijami je dopolnjujoč. Ilustracije prikažejo kraj dogajanja, podrobno prikažejo literarne like, ki so v besedilu samo poimenovani in potencirajo občutke napetosti ter strahu pred neznanim. Spreminjajoči se zorni koti in fokus ter poudarjeno gibanje (v osrednjem delu slikanice) skupaj z besedilom ustvarjajo dinamiko in občutenje neizbežnega, vse do razrešitve v zadnjem delu slikanice.

3.2 Rezultati in interpretacija rezultatov

3.2.1 Zaznani morfološki elementi v slikanici

Interpretacijo slikanice smo analizirali glede na posamezne morfološke elemente (tema, literarni liki, književni prostor, književni čas) (tabela 3).

Tabela 3: Morfološki elementi v slikanici

	vključuje		ne vključuje		skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Tema	20	36,36	35	63,64	55	100
Literarni liki	46	83,64	9	16,36	55	100
Književni prostor	21	38,18	34	61,82	55	100
Književni čas	2	3,63	53	96,37	55	100

Vir: lastni vir

Večina študentov je v svojo interpretacijo slikanice vključila literarne like, in sicer tako, da so pisali o družini Korajža in Mali. V nekaterih primerih so posamezne družinske člane tudi poimenovali. Dobra tretjina študentov je omenjala tudi književni prostor, in sicer z naštevanjem različnih prostorov. Le dva študenta sta v interpretacijo vključila književni čas (»nekega jutra« in »zimski čas«). Manj kot polovica študentov je zapisala temo slikanice, ki se nanaša na soočanje s strahovi, pogumom itd.

3.2.2 Zaznane retorične figure v besedilu

Slikanico smo analizirali glede na zaznane trope in figure (tabela 2) in te primerjali s tropi in figurami, ki so jih ob branju slikanice zaznali študentje (tabela 4). Izpisali smo vse retorične figure, nato smo v tabelo vnašali odgovore študentov, ki se navezujejo na prenesene in zamenjane pomene v besedilu.

Največ odgovorov se je nanašalo na črnega psa kot metaforo nečesa tujega, velikega in zastrašujočega (31 odgovorov) ter na črnega psa kot simbol (29). Visoko število odgovorov sta imela tudi oksimoron, ki pa je s terminom bil poimenovan le enkrat, v vseh drugih primerih pa opisno (npr. da se pišejo Korajža, v bistvu so pa prestrašeni), in litota, vendar se pri slednji kaže, da je visok odstotek študentov ni razumel. Na primer študentka meni, da se Mala poveča; druga zapiše, da Mala spremeni psa v majhnega in meni, da ga velikega vidijo le odrasli; nekaj študentov meni, da se je zgodil čudež, ko se pes pomanjša; prav tako je več študentov zapisalo, da gre za pravljico in da se je pes povečeval in zmanjševal, ker je v pravljici vse mogoče; nekaj pa jih je izpostavilo, da zgodbe sploh ne razumejo, ker ne razumejo, kaj se je dogajalo s psom. Prav tako se je pokazalo pri komparaciji, da nekateri študentje primerjav niso dobro razumeli, saj je med anketiranimi to figuro prepoznala le dobra tretjina študentov. Nihče med njimi ni razumel medmedialne navezave na Velikega ptiča, torej tudi na rumeni Malin plašček ne! Problem je, da

so nekateri opazili komparacije, a so si jih napačno predstavljali, npr. ena študentka je zapisala, da so člani družine psa subjektivno opisovali, njo pa zanima, kakšen je v resnici.

Tabela 4: Retorične figure v besedilu

	retorična figura	vključuje		ne vključuje		skupaj	
		f	f %	f	f %	f	f %
oksimoron	družina se piše Korajža	29	52,73	26	47,27	55	100
hiperbola	oče	18	32,73	37	67,27	55	100
	mama	19	34,55	36	65,45	55	100
	sestra	17	30,9	38	69,1	55	100
	brat	16	29,1	39	70,9	55	100
	družina (ne posamezni člani)	4	7,27	51	92,73	55	100
litota	Mala je bila majhna, a na koncu je bil majhen tudi pes	29	52,73	26	47,27	55	100
komparacija	pes je velik kot tiger	19	34,55	36	65,45	55	100
	pes je velik kot slon	18	32,73	37	67,27	55	100
	pes velik kot tiranozaver	16	29,1	39	70,9	55	100
	pes velik kot Veliki ptič	15	27,3	40	72,7	55	100
	komp. omenjena, ne pa navedena	2	3,6	53	96,4	55	100
paralelizem	vsak član družine izreče Mali opozorilo pred črnim psom	9	16,36	46	83,64	55	100
	pojavi se ponovitev istih glagolov, kakor jih izgovorijo družinski člani ob opozorilu, kaj vse bo pes naredil Mali (snel, pojedel, pohrustal)	4	7,27	51	92,73	55	100
metafora	mračna drevesa	3	5,45	52	94,55	55	100
	črni pes: ker je velik, in tuj, je strašljiv	31	56,36	24	43,64	55	100
	otroško igrišče je metafora za igrivost – dokaz, da se Mala psa ne boji	7	12,7	48	87,3	55	100
	ime Mala Korajža – pogumna deklica	26	47,27	29	52,73	55	100
simbol	črni pes simbol nečesa strašnega	29	52,73	26	47,27	55	100
metonimija	prhniti in ovohati	2	3,6	53	96,4	55	100
verzi	drobni pesemski vzorci (dvovrstičnice) delujejo kot čarne besede: pes se manjša, izgubi težo	23	41,8	32	58,2	55	100

Vir: lastni vir

Najvišje število zaznanih retoričnih figur pri posameznem študentu je bilo 15 (en študent), dva sta izpisala 14 figur, trije 12 figur, dva 11 figur, pet študentov 10 figur, trije 9 figur, trije 8 figur, šest študentov je izpisalo 7 figur, kar se je pokazalo kot meja razumevanja zgodbe. Med temi študenti le trije niso razumeli zgodbe oz. so jo tolmačili kot pravljico, v kateri je vse mogoče. Nasprotno pa študentje, ki so izpisali šest ali manj retoričnih figur, zgodbe niso razumeli, takih je 24 študentov; dva sta kljub nižjemu rezultatu retoričnih figur izkazala razumevanje zgodbe z opisom dogajanja. Kritično je, da trije študentje niso izpisali nobene retorične figure; trije so izpisali po en primer, sedem po 2 figuri, štirje so zapisali 3 figure, pet 4 figure, dva 5 figur in dva 6 figur.

Med študenti, za katere se je pokazalo, da zgodbe ne razumejo, jih je nekaj pisalo floskule (npr. besedilo je lepo strukturirano, razumljivo, ilustracije so lepe); dva pa sta celo kopirala teorijo slikanice iz zapiskov predavanj.

Nasprotno pa so študenti, za katere se je pokazalo, da zgodbo razumejo, zapisali, da je celotna zgodba metafora za strah oz. da Mala nauči družinske člane, kako je treba premagati strah: tako da se z njim soočimo, pomagata pa pesem in igra.

3.2.3 Analiza likovnega dela slikanice

Interpretacijo slikanice smo analizirali z vidika vključevanja ilustracij, in sicer kaj je upodobljeno in kako je upodobljeno ter z vidika oblikovnega in vsebinskega odnosa med besedilom in ilustracijami (tabela 5).

Tabela 5: Likovni del slikanice

	vključuje		ne vključuje		skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Motivi (kaj je upodobljeno).	24	43,64	31	56,36	55	100
Barva.	18	32,73	37	67,27	55	100
Oblikovni odnos med besedilom in ilustracijo.	26	47,27	29	52,73	55	100
Vsebinski odnos med besedilom in ilustracijo (interakcija).	27	49,09	28	50,91	55	100
Geste in simboli v ilustraciji.	4	7,27	51	92,73	55	100
Tipografija.	5	9,09	50	90,91	55	100

Vir: lastni vir

Študentje so v svoje interpretacije vključevali opisovanje ilustracij, pri čemer je skoraj polovica študentov omenjala vsebinski odnos med besedilom in ilustracijami. Odnos so večinoma označili kot dopolnjujoč. Podoben delež študentov je v interpretacijo vključil tudi postavitev besedila in ilustracij (npr. manjše ilustracije na levi strani in celostranska ilustracija na desni strani). Manj kot polovica študentov je izpostavila vsaj en ilustriran motiv. Manj kot tretjina študentov je pisala o barvi v ilustracijah (npr. kontrast med črno belimi majhnimi ilustracijami in barvnimi celostranskimi ilustracijami, prostori različnih barv, Mala v rumenem plaščku). Delež študentov, ki so izpostavili geste ali simbole v ilustracijah ali pa so izpostavili posebnosti tipografije (odebeljene črke, besede zapisane v velikih tiskanih črkah) je neznaten.

3.2.4 Odnos do slikanice kot literarno-likovnega artefakta in odprta vprašanja

Z naslednjima odprtima vprašanjema smo preverjali, kaj je študente v obravnavani slikanici najbolj navdušilo in ali so se jim ob branju pojavila kakšna vprašanja, na katera niso dobili odgovorov.

Njihove odgovore na vprašanje, kaj ji je v slikanici najbolj navdušilo, smo razvrstili v več kategorij. Kategorije so navedene glede na pogostost pojavljanja v odgovorih (tabela 6).

Tabela 6: Kaj je študente v slikanici najbolj navdušilo

Odgovori	Število odgovorov
Ilustracije.	41 odgovorov (74,54 %)
Pogum Male Korajža.	13 odgovorov (23,63 %).
Navdušenost nad zgodbo ali temo (premagovanje strahu, pogum).	13 odgovorov (23,63 %).

Vir: lastni vir

Nekateri odgovori, ki so se pojavili trikrat ali manj: rime, preprosto besedilo, ironija priimka Korajža, tipografija, slog pisanja, srečen konec.

Analizirali smo tudi njihova odprta vprašanja, ki smo jih razvrstili v kategorije.

Tabela 7: Odprta vprašanja ob branju slikanice

Odgovori	Število odgovorov
Vprašanja, ki kažejo na nerazumevanje teme.	26 odgovorov (47,27 %).
Ni nobenih odprtih vprašanj.	18 odgovorov (32,73 %).

Vir: lastni vir

Kar v šestindvajsetih odgovorih so študentje zapisali vprašanja, ki kažejo na nerazumevanje teme slikanice (tabela 7). Zapisana vprašanja kažejo tudi na to, da študentje črnega psa niso razumeli kot metafore za strah, ampak so ga razumeli dobesedno. Primeri vprašanj, ki so jih zapisali študentje:

- Zakaj je pes prikazan tako velik?
- Kako se je pes spremenil?
- Zakaj je družina videla psa tako velikega?
- Zakaj ravno črni pes in zakaj je tako velik in zakaj je kasneje v zgodbi normalne velikosti?
- Edino vprašanje, ki se mi je porodilo je, kako je ta veliki pes postal tako velik in kako se je potem zmanjšal.
- Zanimalo me je, zakaj je ilustrator tako pretiraval z velikostjo?

Ostala vprašanja so se pojavila enkrat ali dvakrat. Štirikrat so se pojavila vprašanja, vezana izključno na ilustracije (npr. zakaj so na levi strani vedno sivo rjave in majhne slike, na desni pa velike in barvne slike).

4 **Zaključek**

Interpretacija multimodalnega besedila od bralca zahteva razumevanje posameznih kodov sporočanja in razbiranje sporočila, ki ga posamezni kodi sporočanja ustvarjajo skozi medsebojno interakcijo. Iz interpretacij študentov smo lahko razbrali, da več kot polovica študentov ni posvetila temi slikanice nobene pozornosti. Manj kot polovica vprašanih je razbrala temo slikanice, ki se je nanašala na soočanje s strahovi, s premagovanjem strahu in s pogumom, ki je za to potreben. Hkrati pa je več kot polovica študentov črnega psa razumela kot metaforo nečesa tujega, velikega in zastrašujočega. Opaziti je bilo mogoče tudi povezavo med zaznanimi retoričnimi figurami in razumevanjem zgodbe. Študentje so v svojo interpretacijo vključevali tudi likovni del slikanice, vendar v manjšem deležu kot bi lahko pričakovali. Slaba polovica študentov je omenjala oblikovni in vsebinski odnos med besedilom in ilustracijami. Manj kot polovica študentov je izpostavila vsaj en motiv, torej kaj je upodobljeno. Manj pozornosti pa so namenili barvam, gestam in simbolom v ilustraciji ter tipografiji.

Analiza vprašanj, ki so jih študentje postavili po prebrani slikanici, je mogoče razbrati, da skoraj polovica študentov ni razumela teme slikanice. Glede na to, da gre za kakovostno multimodalno besedilo, kjer se literarni in likovni kod dopolnjujeta, bi pričakovali, da študentje ne bodo imeli posebnih težav pri razbiranju pomenov, ki so ključni za razumevanje teme. Ilustracije izrazito potencirajo občutke literarnih likov in njihove medsebojne odnose. Bralca nagovarjajo s prikazom prostora, gest, uporabo barve, z zornim kotom. Besedilo je bogato z retoričnimi figurami.

V *Literarni teoriji* Jonathan Culler zapiše (2008: 73): »Jezikovni kod je teorija sveta. Različni jeziki svet delijo na različne načine.« Ob upoštevanju jezikovnega in vizualnega koda so rešitve, ki jih predlagajo družinski člani, še bolj komične, saj so vsi družinski člani v isti situaciji, a vsak odreagira drugače, npr. Jan predlaga, da zagrnejo zavese, tako ne bodo videli psa in pes ne njih – kakor majhni otroci pri skrivanju.

Kljub temu da rezultatov naše raziskave ne moremo posploševati, lahko ugotovimo, da je bilo branje in interpretiranje slikanice, ki je namenjena učencem na začetku osnovne šole, velik izziv za skoraj polovico vključenih študentov razrednega pouka. Zato bi bilo potrebno razmisliti o pristopih k razvijanju multimodalne pismenosti bodočih učiteljev, ki bodo pozneje v vlogi posrednikov branja multimodalnih besedil.

Zahvala

Prispevek je Haramija pripravila v okviru CRP Bralni vzori, št. V5-2361, ki ga vodi dr. Dragica Haramija in je sofinanciran s strani ARIS, MK in MIZ iz proračuna RS.

Literatura

- Jean CHEVALIER in Alain GHEERBRANT, 1993: *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jonathan CULLER, 2008: *Literarna teorija: zelo kratek uvod*. Ljubljana: Krtina (Knjižnia zbirka Kratika; 6).
- Jožica ČEH STEGER, 2005: Pogledi na metaforo. *Jezik in slovnost, letnik 50/3-4*. 75–86. Dostop 15. 4. 2024 na <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-WKMH3LBB>.
- Dragica HARAMIJA in Janja BATIČ, 2013: *Poetika slikanice*. Murska Sobota: Franc-Franc (Knjižna zbirka Misel o slovenski besedi).
- Dragica HARAMIJA in Janja BATIČ, 2020: 3. gradnik: Razumevanje koncepta bralnega gradiva. Ur. Dragica Haramija. *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze: Pedagoška fakulteta; Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 81–105. Dostop 2. 6. 2024 na <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/515>.

- Carey JEWITT in Rumiko OYAMA, 2001: Visual meaning: A social Semiotic approach. Theo Van Leeuwen (ur.), Carey Jewitt (ur.). *Handbook of Visual Analysis*. SAGE Publications Ltd eBooks. 143–156. Dostop 30. 5. 2024 na <https://doi.org/10.4135/9780857020062>.
- Carey JEWITT, 2008: Multimodality and Literacy in school classrooms. *Review of Research in Education* 32. 241–267.
- Božidar KANTE, 1998: Kaj je metafora? Ur. Božidar Kante. *Kaj je metafora?*. Ljubljana: Krtina. 7–34.
- Gunther KRESS, 2010: *Multimodality; A social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge.
- Levi PINFOLD, 2013: *Črni pes*. Hlebce: Zala.
- Frank SERAFINI, 2014: *Reading the visual: An introduction to teaching multimodal literacy*. New York in London: Teachers college press.
- Tone SMOLEJ, 2008: Poučevanje retoričnih figur na Slovenskem. Ur. Boža Krakar Vogel. *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik (Obdobja 25; Metode in zvrsti). 189–195.
- Tone SMOLEJ in Matej HRIBERŠEK, 2006: *Retorične figure*. Ljubljana: DZS.
- Silva TRDINA, 1961: *Besedna umetnost 2. Literarna teorija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.